

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Fingo kiittää eduskunnan oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta kansalliseksi ohjelmaksi demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (VN/25525/2023).

Fingo pitää myönteisenä pääministeri Orpon Hallitusohjelman kirjauksia, joiden mukaan ”Suomi edistää kaikessa toiminnassaan demokratian, kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion periaatteita” (s. 176.) ja hallituksen tavoitteena on ”vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa ja etsiä uusia keinoja näiden edistämiseksi” (s. 192.)

Hyvistä tavoitteista huolimatta, Orpon hallituksen säästötoimet aiheuttavat ristiriidan tavoitteiden ja toimeenpanon välille. Vaikka Hallitusohjelma ja Demokratiaohjelma pyrkivät edistämään demokratiaa, osallisuutta ja erityisesti nuorten sekä heikommassa asemassa olevien osallistumista, leikkaukset koulutuksesta, sosiaali- ja terveystaloudesta, kansalaisjärjestöjen tuesta, opettajien täydennyskoulutuksesta jne. vaikeuttavat näiden tavoitteiden toteuttamista ja syövät ohjelman uskottavuutta. Monet ohjelman toimenpiteistä edellyttäisivät lisärahoitusta.

Leikkausten seurauksena osa järjestöistä joutuu lopettamaan toimintansa kokonaan, jolloin niiden tekemä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus päättyy. Esimerkiksi viestintä- ja globaalikasvatustuki ja rauhanjärjestöjen tuki päättyvät vuoden 2024 loppuun mennessä. Ulko- ja turvallisuuspolitiinen tuki jatkuu vain osittain ja yksivuotisena. Leikkaukset osuvat raskaasti myös monien muiden sektoreiden järjestöihin, jotka työskentelevät nuorten parissa lisäten osallisuutta yhteiskuntaan.

Demokratian suojeleminen informaatiovaikuttamiselta edellyttää vahvaa luottamuksen rakentamista yhteiskunnassa ja kansalaisten ja päättäjien välillä. Rakenteellinen syrjintä, jossa haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten oikeudet toteutuvat kaikkein heikoimmin, haastaa luottamuksen rakentamista. Syrjintä, vihapuhe, rasismi ja muut yhdenvertaisuusongelmat heikentävät merkittävästi nuorten luottamusta yhteiskuntaan ja vaikuttavat etenkin vähemmistöihin kuuluvien nuorten osallistumismahdollisuuksiin. Ohjelmassa ei huomioida rakenteellisen syrjinnän ja eriarvoisuuden kytköksiä demokratiaan ja osallisuuteen, eikä esitetä toimia puuttua rakenteellisiin ongelmiin ja edistää yhdenvertaisuutta ja yhdenvertaisia osallistumisen mahdollisuuksia. Yhdenvertaisuuden edistämisen toimet, ml. antirasismi, tulisi huomioida ohjelman tavoitteissa.

Kansalaisjärjestöt olisi tärkeä tunnistettaa ohjelmassa tärkeänä toimija- ja yhteistyötahona osallisuuden ja demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi. Järjestöt ja yhdistykset tarjoavat paikkoja aitoon yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vahvistavat ymmärrystä demokraattisesta yhteiskunnasta ja kansalaisuudesta. Järjestöt ja yhdistykset ovat kokeneita demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittämisessä ja niillä on runsaasti kokemusta ja asiantuntijuutta niin viranomaisten, oppilaitosten kuin kasvattajien tukemisessa näihin teemoihin liittyen.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

On positiivista, että äänestysaktiivisuutta pyritään lisäämään. Nuoria tulisi kannustaa asettumaan ehdolle vaaleissa sekä tukea ehdolle asettuneita nuoria.

Demokraattiseen osallistumiseen liittyvistä vaihtoehdoista ja mahdollisuuksista on tärkeää lisätä tietoa. Demokratiasta ja vaaleista tuotettavissa ohjeissa tulee ottaa huomioon selkokieli, saavutettavuus ja eri kieliryhmien tarpeet.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,
- äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,
- kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,
- yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,
- lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja

äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Lasten ja nuorten osallistaminen on tärkeää, koska se lisää kohtaamisia, vähentää polarisaatiota ja syrjäytymistä. Siksi aito osallistaminen on tärkeää, eikä vain näennäinen osallistaminen esimerkiksi pelkästään lasten ja nuorten kanssa työtätekeviä aikuisia kuulemalla. Kuitenkin Demokratiaohjelman luonnoksessa ja sen tavoitteissa lasten ja nuorten osallisuus yhteiskunnassa määrittyy pitkälti aikuisten tarjoamien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kautta, eivätkä nuorisolähtöiset vaikuttamisen ja osallistumiset mahdollisuudet näy. Julkishallinnon tarjoamien osallistumis- ja vaikuttamiskanavien rinnalla huomioida nuorten omaehtoinen yhteiskunnallinen osallistuminen ja vaikuttamisen moninaiset ja uudenlaiset tavat, kuten kansalaisjärjestöjen ja kansanliikkeiden kautta toimiminen. Kansalaisjärjestöt taas tarvitsevat riittävän rahoituksen, jotta ne voivat toimia osallistamisen kanavina.

Osallistamista suunniteltaessa on tärkeää huomioida, että lapset ja nuoret ovat päiväisin koulussa tai opiskelemissa, jonka lisäksi moni nuori opiskelija työskentelee talouspaineiden takia osa-aikaisesti, jolloin osallistuminen virka-aikaan ei ole heille mahdollista.

Eriarvoisuus, syrjintä, vihapuhe ja rasismi vaikuttavat merkittävästi vähemmistöihin kuuluvien osallisuuteen, vaikeuttavat osallistumismahdollisuuksia ja rapauttavat luottamusta yhteiskuntaa ja demokratiaa kohtaan. Demokratiaohjelmassa tulee määritellä toimenpiteet, joilla osallisuuden esteitä voidaan purkaa ja edistää yhdenvertaisuutta. Eriarvoistumisen välttämiseksi osallistumismahdollisuuksia pitää taata myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,
- tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.

-

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskeissa asioissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

-

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Positiivista on Demokratiaohjelman luonnoksen huomio, jonka mukaan: ”Demokratiakasvatuksella ja ihmisoikeuskasvatuksella on tavoitteidensa ja sisältöjensä osalta paljon yhteistä mm. kansainvälisyys-, globaali-, rauhan- ja kansalaiskasvatuksen käsitteiden kanssa” (alaviite 19.) Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus onkin tärkeää ymmärtää laaja-alaisesti Unescon suositusten ja YK Agenda 2030 tavoitteen 4.7. mukaisesti ihmisoikeuksien, sukupuolten tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, rauhan ja väkivallattomuuden, kulttuurien monimuotoisuuden ja vastuullisen maailmankansalaisuuden näkökulmasta. Eurooppalaisten arvojen ja demokraattisen kansalaisuuden lisäksi on tärkeää luoda edellytyksiä aktiiviselle maailmankansalaisuudelle ja ymmärryksen lisäämiselle siitä, miten paikallinen toiminta kytkeytyy laajempaan globaaliin kokonaisuuteen. Kasvatuksen tulee lisätä paitsi demokraattiseen toimintaan liittyviä tietoja ja taitoja, myös ymmärrystä maailman tapahtumista, ihmisoikeuksien ja demokratian merkityksestä sekä keinoista puolustaa ja vaikuttaa näihin omalla toiminnallaan.

Demokratiakasvatukseen liittyvän medialukutaidon ohella on tärkeää puhua kriittisestä lukutaidosta ja kriittisen ajattelun taidoista, eli kyvystä analysoida, arvioida ja hankkia tietoa monipuolisista lähteistä, muodostaa omia mielipiteitä ja tunnistaa, miten tiedolla voidaan myös yrittää vaikuttaa tai johtaa harhaan.

Kansalaisjärjestöt ja yhdistykset tulee Demokratiaohjelmassa tunnistaa demokratiakasvatuksen tärkeäksi toimija- ja yhteistyötahoksi. Järjestöt tekevät oppilaitosyhteistyötä, kouluttavat kasvattajia ja tuottavat demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusmateriaalia. Lisäksi järjestöt ja yhdistykset tarjoavat lapsille ja nuorille paikkoja aitoon yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vahvistavat ymmärrystä demokraattisesta yhteiskunnasta ja kansalaisuudesta.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinoitua ja seuranta.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta edistää Agenda 2030:n tavoitteiden mukaisesti yhteiskuntarauhaa sekä Suomen kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista. Niin ollen kirjaus kouluasteiden välisen jatkumon ja koordinaation kehittämisestä on erittäin positiivinen. Tavoitelinjauksen 5 toteuttamiselle pitää kuitenkin Demokratiaohjelman toimeenpanossa taata riittävät resurssit, jotta se voi toteutua. Muun muassa Opetushallituksen täydennyskoulutukseen, aluehallintovirastojen opettajakoulutukseen ja kansalaisjärjestöihin kohdistuvat rahoitusleikkaukset vaikuttavat suoraan kykyyn edistää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta Suomessa.

Demokratiaohjelman toimenpiteenä tulisi olla kattava toimintasuunnitelma tai strategia, joka varmistaisi, että toimet eivät olisi sirpaleisia ja nykyiset aukot elinikäisen oppimisen eri vaiheissa, mukaan lukien aikuiskoulutuksessa, saataisiin paikattua. Tämä vaatisi myös parempaa koordinaatiota eri ministeriöiltä, kuten ulkoministeriöltä ja opetusministeriöltä. Tavoitelinjaus 5 tulisi myös huomioida suhteessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamiseen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

Kansalaisjärjestöillä on sekä keskeinen rooli että pitkä kokemus demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta ja nuorten osallisuuden vahvistamisesta. Useat kansalaisjärjestöt kehittävät ja päivittävät opetusmateriaalia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen ja tarjoavat havainnollisia ja osallistavia pedagogisia menetelmiä ja koulutuksia. Lisäksi järjestöt ja yhdistykset tarjoavat lapsille ja nuorille paikkoja aitoon yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vahvistavat ymmärrystä demokraattisesta yhteiskunnasta ja kansalaisuudesta. Tämä potentiaali jää hyödyntämättä ilman vakaata resurssointia ja koordinaatiota. Järjestöt tulee Demokratiaohjelmassa tunnistaa ohjelmassa yhdeksi tärkeäksi toimijaksi ja yhteistyötahoksi, joka kouluttaa kasvattajia ja tuottaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta materiaalia. Demokratiaohjelman toimenpiteisiin tulee lisätä suunnitelman tekeminen siitä, kuinka Demokratiaohjelmassa mainittu Tavoitelinjaus 6 voidaan resurssoida ja toteuttaa yhteistyössä järjestöjen kanssa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

On positiivista, että ohjelmassa on huomioitu myös nämä koulutusalat.

Demokratiaohjelmassa tulee huomioida yhdenvertainen saavutettavuus muun muassa vammaisten henkilöiden ja eri koulutustaustoista tulevien maahanmuuttajien kannalta.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Demokratiaohjelmassa tulee kiinnittää huomiota päätöksenteon ja tiedonsaannin avoimuuden kehittämiseen, jotta kaikki ihmiset, mukaan lukien esimerkiksi alkuperäiskansat, vammaiset henkilöt ja vähemmistöt pääsevät osallistumaan heitä koskevaan päätöksentekoon.

Digitalisaatio voi tarjota osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia, myös esimerkiksi hajaseutualueilla asuville. Se voi kuitenkin olla myös hyvin eriarvoistavaa ja pahimmillaan syrjivää. Nopea digitalisaatio uhkaa jättää erityisesti ikääntyvät ja oppimisvaikeuksien kanssa elävät jälkeen. Laitteiden hankinta edellyttää varallisuutta ja niiden käyttö kielitaitoa, lukutaitoa ja koulutusta, joita kaikilla ei ole. Jotta kaikki pääsevät osallisiksi yhteiskunnan yhä enemmän digitalisoituvista peruspalveluista ja päätöksenteosta, tulee varmistaa riittävät yhteiskunnan tukipalvelut digitalisaation tueksi.

Vaikuttamiskanavia suunniteltaessa on huomioitava ja aktiivisesti pyrittävä vähentämään erityisesti nuoriin naisiin verkossa kohdistuva vihapuhe. Viranomaisille on tarjottava koulutusta vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttumisesta sekä moninaisuuden hyväksymisen edistämisestä. Toisaalta vaikuttamiskanavien lisäämisellä voidaan vaikuttaa kasvavaan yksinäisyyteen sekä erityisesti monien nuorten miesten kokemukseen, ettei heitä kuunnella, ettei heidän näkemyksellään ole väliä tai ettei heillä ole muuttuvassa maailmassa paikkaa. Yhtä lailla tärkeää on luoda turvallinen tila ja vahvistaa luottamusta näissä rakenteissa ja kanavissa. Demokratia ja siihen liittyvä toimijuus toteutuu vain, mikäli ihminen kokee, että hänellä itsellään on merkitystä itsenään sekä yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä.

Lainsäädäntö- ja poliittisissa -prosessissa kansalaisyhteiskunnan toimijat on otettava mukaan jo varhaisessa vaiheessa ja kuulemiset on järjestettävä laajasti erityisesti niissä prosesseissa, joilla on vaikutusta kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiin. Fingon tekemän vertailun perusteella kansalaisyhteiskunnan osallistaminen ainakin kehityspolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä on heikentynyt Orpon hallituskaudella. Kyetäkseen aidosti toimimaan omien arvojensa mukaisesti ja puolesta, kansalaisyhteiskunnan eri toimijoiden on voitava toimia vapaasti poliittisen tai viranomaisohjauksen ulkopuolella. Järjestöjen rahoituksen on oltava ennakoitavaa ja pitkäjänteistä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **uudenaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,**
- **jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,**
- **digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,**
- **hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.**

-

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Kansalaisraatien ja -paneelien käyttöönotto on ollut onnistunutta, mutta Demokratiaohjelmassa tulee korostaa, että näiden menetelmien tuloksia hyödynnetään selkeästi päätöksenteossa. Tämän tueksi ohjelmaan tulee lisätä toimenpiteenä, että kaikki kansalaisraatien tulokset raportoidaan julkisesti ja niiden pohjalta tehdyt toimenpiteet ovat seurattavissa, mikä lisää menetelmän vaikuttavuutta ja kansalaisten luottamusta osallistumisen merkitykseen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,**

- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

-

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

Suomeen muuttaneet naiset, vammaiset naiset, etnisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset ja romaninaiset ovat aliedustettuina poliittisessa ja julkisessa elämässä. Demokratiaohjelman toimenpiteiden on pyrittävä korjaamaan tilannetta, tutkimukseen ja tiedonkeruuseen perustuen.

Monille harvaan asutuilla alueilla asuville kylä- ja seuraintalot ovat tärkeitä kokoontumispaikkoja. Näitä paikkoja voidaan hyödyntää eräänlaisina "demokratiapisteinä," joissa järjestetään säännöllisesti tilaisuuksia ja mahdollisuuksia osallistua, esimerkiksi äänestää ennakkoon, osallistua kansalaisraateihin, tavata päättäjiä tai seurata valtion ja kuntien kuulemisia. Tilaisuudet voivat olla myös tiedotustilaisuuksia, joissa asukkaat saavat tietoa ajankohtaisista hankkeista, jotka koskevat heidän aluettaan.

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,
- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,
- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

-

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapolitiittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö edistää osallisuutta ja perus- ja ihmisoikeuksia sekä purkaa osallisuuden esteitä. Se edistää myös vastuunkantajien osaamisen kehittämistä sekä vahvaa ja moninaista kansalaisyhteiskuntaa. Kehitysyhteistyöjärjestöjen työn kautta kasvatetaan ja vaihdetaan osaamista ja tietoja demokratian kehittämisestä. Siksi Demokratiaohjelmaan on tärkeää kirjata tuki kehitysyhteistyön rahoituksen turvaamisesta kansalaisjärjestöille.

Suomen tulee kehitysyhteistyörahoituksen kohdentamisen lisäksi ottaa näkyvästi kantaa kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan suojelemiseksi EU:ssa ja YK:ssa, esimerkiksi peräänkuuluttamalla näille resursseja ja tukemalla aloitteita, kuten UNMute-kampanjaa. Suomen tulisi päivittää kehityspoliittinen kansalaisyhteiskuntalinjaus. Tarkoituksenomaista olisi myös rahoitusinstrumenttien, mukaan lukien EU:n Global Gatewayn, kehittäminen kansalaistoiminnan edellytysten vahvistamiseksi erityisesti matalan tulotason maissa.

Naisten ja nuorten osallisuuden on osoitettu suoraan vaikuttavan rauhan pysyvyyteen. Siksi Suomen 1325 ja 2250 -toimintaohjelmien toteuttamiseksi on turvattava tarvittavat resurssit.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,**
- **tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,**
- **aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,**
- **osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,**
- **kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.**

Toimenpiteissä nousee kiitettävästi esille ”kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.” Lisäksi on tärkeää tukea demokratiaa kehityspoliittisella vaikuttamisella ja diplomatian keinoin sekä tukemalla paikallisia ihmisoikeuspuolustajia ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita, jotka ovat usein ahtaalla epädemokraattisissa maissa.

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seuranta tasolla.

Valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen ja kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen ovat kannatettavia toimenpiteitä. Kansalaisjärjestöt tulee ottaa tiiviisti mukaan tähän työhön ja mahdollisen koordinaatiojärjestelmän toimintaan. Koordinaatiojärjestelmä voi ylläpitää demokratiaan liittyvää datapankkia ja vahvistaa tiedon sekä toimintatapojen keskittämistä. Kansalaisten tulee saada tietoa suosituksista, esimerkiksi kampanjoiden ja muun viestinnän kautta.

Demokratiaohjelman luonnos ei nosta esiin demokratiaa ja ihmisoikeuksia vastustavia kansainvälisiä toimijoita ja liikehdintää. Esimerkiksi vähemmistöjen ja naisten oikeuksia aktiivisesti vastustava ja vahvasti rahoitettu anti-rights tai anti-gender-liikehdintä pyrkii myös vähemmistöjen oikeuksia laajemmin rapauttamaan monenkeskistä kansainvälistä järjestelmää, uhkaa demokratiaa ja pyrkii kyseenalaistamaan yhdessä sovittuja ihmisoikeuksia oikeuksia. Anti-rights/anti-gender-liikehdinnän uhkaa ei tunnusteta tarvittavalla tasolla Suomessa, sillä pitkään Suomessa ollaan välttytty esimerkiksi aggressiivisilta toimilta aborttioikeutta tai sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vastaan, mitkä ovat usein liikkeen ensimmäisenä vastustamia kysymyksiä. Kansainvälisillä foorumeilla liike toimii kuitenkin aktiivisesti ja esimerkiksi ihmisoikeus- ja demokratiavastaisen kielen tunnistaminen kansainvälisissä neuvotteluissa vaatii vahvaa osaamista. Koska Suomen tulee tunnustaa demokratiaa vastustavien liikkeiden toiminta ja uhka, ja toimia aktiivisesti niitä vastaan, toimenpiteenä ehdotamme viranhaltijoiden kouluttamista liikkeen toimintatavoista ja niiden tunnistamisesta.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,**
- **kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.**

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

3

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

3

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

Demokratiaohjelman luonnoksessa mainitaan: “Suomen kehitysyhteistyömäärärahoilla edesautetaan suomalaisen kokemuksen ja asiantuntemuksen hyödyntämistä kehittyvien maiden demokratia- ja oikeusvaltiokehityksessä” (s. 9.) Fingo korostaa, että kehitysyhteistyö on vastavuoroista eikä vain suomalaisen osaamisen hyödyntämistä. Kehitysyhteistyömäärärahoilla tuetaan paikallisia toimijoita hyödyntäen erityisesti heidän asiantuntemustaan ja kokemustaan paikallisessa kontekstissa.

Hyvärinen Anna
Fingo - Suomalaiset kehitysjärjestöt – Fingo